

O pomnjivosti.

(Spisal Val. Bernik.)

Kdor je gluha ali le nagluha, pripeti se mu lahko, da mu ne verjamejo, če o čem zatrjuje, da ni slišal ali ne razumel dobro. Čul sem že sam, da se je takemu človeku kdo porogal v obraz, rekoč: „Kar je za-te, že dobro slišiš; kar pa ni za-te, to preslišiš!“ Podobno se godi človeku včasih tudi s pomnjivostjo, sicer spomin imenovano.

Ta je zmožnost, s katero obnavljamo kakor koli si bodi prejšnje predstave.¹⁾

Če kdo kaj obljubi, pa se obotavlja izpolniti obljubo, utegne se mu odgovoriti: „Kar ni v tvojo korist, tega se nečeš spomniti!“ Ali pa v drugem slučaju: „Ko bi bil jaz tebi kaj dolžan, kako dobro bi vedel za tó!“

Res je, da človeku pray mnogo uide iz spomina, res je tudi, da spomin ni ves v naši ovlasti, četudi si ga moremo z vajo zboljšati. O tem človeku se govori, da ima dober, o drugem, da ima slab spomin.

Vse to je posneto po izkušnjah iz navadnega življenja. A povestnica, recimo povestnica pomnjivosti nam je ohranila izredne pojave v tem oziru. Pokazala se je ta zmožnost pri nekaterih ljudeh posebno izvrstna za števila, pri drugih za besede, za jezike, in kar je s tem znanjem v zvezi.

Za izredno spominsko zmožnost v številih navedem le tri odličnjake.

Angleški matematik John Wallis (rojen l. 1616) si je zapomnil število iz 53 števil in izračunal na pamet kvadratni koren v 27 številkah.

Hamburžan Caharija Dahse je po več nemških mestih izkazoval svojo silno spretnost v računstvu; prišel je leta 1845. tudi na Dunaj. Če je bilo kje zapisanih tudi nad 500 števil, naštel jih je v katerem koli redu, da jih je le enkrat pogledal. Tudi je povedal, katera številka je 15., 30. itd. V pol minute je zmnožil število z desetimi in sedmimi številkami. V dolgi vrsti števil je mogel povedati, kolikrat se kaka številka nahaja v vrsti.

Neki Anglež, George Watson, sicer nedveden človek, mogel se je spomniti o najmanjšem dogodku, kdaj se je pripetil, od otročjih let sem, in vedel je povedati, kaj si je tisti dan še drugega mislil ali kaj se je zgodilo pri njegovih znancih.

Za izredno pomnjivost v besedi in jezikih so vredni naše pozornosti mnogi tudi sicer sloveči možje.

Themistokles je poznal po imenu vse atenske meščane, čeprav jih je bilo okoli 20.000. Perzijski kralj Kir in preslavni Rimljan Caesar sta poznala vse svoje vojake. Mithridates VI je znal jezike vseh svojih 22 ali 23 podložnih narodov. Rimski modrijan Seneka starejši je znal ponoviti 3000 imen v tisti vrsti, kakor jih je slišal, in mogel povedati 200 verzov tudi od zadnjega do prvega. Hugon Donella je znal celi „corpus iuris“ na pamet. Kardinal Aleksander si je zapomnil vse, kar je čital. Laški kritik in filolog Scaliger iz 15. veka se je bil naučil v 21 dneh Homera na pamet. Treba mu je bilo 100 verzov prečitati le enkrat, pa jih je znal ponoviti. Ni čuda, da je v štirih mesecih znal dela vseh grških pesnikov. Nemški filozof Leibnitz je imel tak spomin, da ni pozabil, kar je zapisal. Laški učenjak in knjižničar Antonio Magliabecchi (1633—1714) pa je še znamenitejši. Znal je skoraj vse knjige svoje velike knjižnice na pamet. Jeden njegovih prijateljev je hotel poskusiti njegovo pomnjivost. Prosil ga je, naj prečita obsežen rokopis ter svojo sodbo izreče o njem. Magliabecchi je to storil. Kmalu dobi pismo od pisatelja dotičnega rokopisa z naznanilom, da se mu je rokopis po nesreči izgubil, morda bi hotel Magliabecchi zapisati, kar mu je o prečitanem rokopisu ostalo v glavi. Knjižničar florenški se vsede in spiše ves rokopis tako zvesto in natančno, da se primerjen z izvirnikom, ki se seveda nikakor ni bil izgubil, nič ni ločil od njega. Pred dobrimi sto leti so našli na Korziki dečka, skoraj nič šolanega, ki je mogel 40.000 besedij, v zvezi ali brez kake zveze, po vrsti ponoviti, kakor so mu jih poprej narekovali. Tudi obratno je mogel to storiti. Neki nemški zdravnik v Severni Ameriki (okoli leta 1830.) je znal celi Miltonov „Paradise lost“ na pamet, četudi ni imel tega dela že 20 let v rokah. Ko je sloveči matematik Bernard Euler (roj. 1707. v Baselu, umrl 1783. v Petrogradu) v starosti oslepel, znal je ne le Vergilijevo Enejido celo na pamet, ampak spominjal se je tudi prve in zadnje vrste na vsaki strani one izdaje, ki jo je bral, predno je oslepel. Star škotski berač, Alick po imenu, ki je okoli l. 1840. v mestu Stirling prosil miloščine, znal je celo sveto pismo na pamet in sicer tako, da je vedel o vsakem reku povedati knjigo, poglavje in vrsto, ali če so mu to naznanili, povedal je on dotični rek. Nekikrat mu nalašč dotično vrsto naznanijo po

¹⁾ Dr. Fr. Lampe, Dušeslovje, II. zvezek, 276. stran.

besedah napačno. Slepec se pokaže presenečenega na prvi hip, a potem pové, kje je dotična vrsta in kako se ima glasiti. Drugikrat mu velé, naj pové 90. vrsto v 7. poglavju 4. knjige Mojzesove. „Te vrste ni“, odvrne brzo, „to poglavje ima le 89 vrst“. Angleški slovstvenik in pravoznanec John Kemble je bil zmožen celo številko velicega londonskega časopisa „Morning Post“ naučiti se na pamet ter do besede vse povedati. Neki kmet v Westphalenu. Peter Klostermeier, na koncu preteklega veka, je obdržal vso pridigo v spominu ter jo doma spisal. sicer ne pravilno, a po besedah natančno, kakor se je pokazalo primerjaje jo z župnikovim rokopisom.

In kdo bi se ne čudil staremu pevcu „Ženitve Maksima Črnojevića“? Njen izdajatelj v slovenskem prevodu, profesor Ivan Poljanec, pravi v uvodu¹⁾: „Neki starček Milija po imenu, ki je za vlade Črnega Jurija iz Kolašina v Hercegovini prišel na Srbsko in se odlikoval v mnogih bojih zoper Turke, znal jo je najlepše peti. In kakor jo je ta narodni pevec vpričo kneza Miloša samega zapel, tako jo je bil tudi Vuk (Karadžić) zapisal.“ Pomnite: Pesem ima nič manj kot 1219 verzov!

V znanju jezikov je pač kralj med vsemi jezikoznanci pokojni kardinal Mezzofanti (Giuseppe). Rojen je bil v Bologni l. 1774., umrl l. 1849. Dijak in semeniščnik se je naučil poleg latinskega in grškega tudi še hebrejskega, arabskega, španskega, francoskega, nemškega in švedskega jezika. Profesor na bolognskem vseučilišču je svoje jezikovno znanje še mnogo namnožil in proti koncu svojega življenja, ko je bil l. 1833. imenovan tajnikom sv. zbora propagande in kmalu potem dobil poziv za prvega kustosa v vatikanski knjižnici, znal je 58 jezikov. Med drugimi je umel: portugalsko, angleško, holandsko, dansko, rusko, poljsko, češko, srbsko, madjarsko, turško, rumunsko, albansko, bolgarsko, laplandsko, perzijsko, kurdsko, kaldejsko, koptsko, etijopsko, sanskrt in še več drugih azijskih in afriških jezikov in narečij. Seveda je bilo njegovo znanje bolj zunanje, zakaj pri toliki nezaslišani množini pač ni mogel globočje prodrati v bistvo in duha tujih jezikov.

Če bo najbolj sloveči in jako plodoviti katoliški nemški pisatelj potovalnih romanov dr. Karl May živel in potoval še dolgo križem svetá, govoril bo tudi skoraj v 58 jezikih.

Neka posebnost pri pomnivosti je, da bolezen ali udarec na možgane včasih kar izbriše ali premeni pojme pri takem človeku. Neki

nemški zdravnik pripoveduje o bolniku, ki je papir redno imenoval oglje, a oglje papir, ne da bi se tega zavedal. Neki laški zdravnik v New-Yorku imenom Scandella je, za rumeno mrzlico bolan, početkom govoril le angleški, ko je bila bolezen na vrhuncu, izrekal je samo nekatere francoske besede in še le nekoliko pred svojo smrtjo spomnil se je svoje laške materinščine, ki je ni govoril 20 let. Nekdo je pozabil vsled dolge bolezni na živcih imena vseh svojih prijateljev, a razločeval jih je po starosti. Neka gospa na Badenskem je toliko bolečin pretrpela v glavi, da je pozabila imena raznega pohištva in kuhinjskega orodja; s prstom je morala pokazati vsako reč. Angleški vojaški zdravnik Winslow se je spomnil pač svojega imena, ne pa stanovanja svojega. Drugikrat zopet je vedel za svoje ime, ne pa za svoj naslov. Včasih je vprašal koga na cesti: „Jaz sem štabni zdravnik Winslow: ali bi mi ne mogli povedati, kje stanujem?“ Ali pa: „Jaz stanujem tam in tam, ali bi mi ne mogli povedati, kako se mi pravi?“

Francoski vojak je bil za Napoleona zadet na čepinjo tako, da se mu je nekoliko udrla. Od tedaj je pozabil številki 5 in 7 in vse, kar je ž njima v zvezi in vsako število; kjer sta bili ti dve številki vmes, Stara Parižanka, ki jo je dolgo lomil krč, mogla se je sicer prav izražati; če pa jo je kdo vprašal o čem naravnost, odgovorila je vselej samo: „Saint Antoine“. Neki španski dramatik je popolnoma pozabil svoje lastne spise. Če so se pogovarjali o njih, popraševal je o dotičnem pisatelju, ker o njem še ni slišal nikoli nič. Markeza Solari je pozabila vsled bolezni en jezik, a se zavedela družega, ki ga je znala že poprej in potem pozabila. Ko je pa ozdravela, povrnilo se je vse v prejšnje stanje.

V starosti pozabijo nekateri ljudje vse sproti, kar slišijo in vidijo, a spominjajo se še dobro dogodkov iz mladostnih dni; tako n. pr. filolog Danijel Heinsius, ki se je spominjal v starosti samo tega, česar se je bil učil v mladosti in pa 4. speva Eneide.

Takim slučajem nekako slični so oni, ko je človek tako silno razmišljen, kakor bi duhá ne mogel odtegniti od predmeta, s katerim se je ravnokar pečal in ne vzdrževati pri novem predmetu. Par vzgledov naj to pojasni. Grof Brancas sedi nekega dne v sobi in bere, kar mu prinesó najmanjšega vnučka noter. Precej odloži knjigo, vzame otročička v roke in ga poljublja. Tedaj vstopi k njemu prijatelj vojvoda Larochevoucauld in pri tej priči vrže grof dete na tla, meneč, da ima knjigo v roci, in ne zavé se tega poprej, kot da začuje prestrašeni krik strežničin. K sreči je dete takrat

¹⁾ Gl. Izvestje gimnazije v Rudolfovem (!) za leto 1892—1893.

skrbno varoval angel varih. Nekikrat ga taisti njegov prijatelj sreča na ulici pariški in hoče ga prijazno pozdraviti. „Prav žal mi je“, poseže vmes grof Brancas. „toda za vas ne morem storiti ničesar; kolikrat sem vam že to povedal, ni vam torej treba iz nova me nadlegovati ter s svojim beračenjem celó na ulici me napadati. Takih lenuhov, kot ste Vi, ni mogoče prenašati!“ Šele ko se vojvoda glasno zasmee, vzbudi se grof iz svoje raztresenosti. Duhoviti angleški

satirik William Hogarth je bil nekikrat povabljen na obed k prijatelju umetnikov. Hipoma sredi obeda presuče mož svoj stol, obrne družbi hrbet in tako mirno premišljuječ presedi četrtr ure, dokler ravno tako hitro zopet ne obrne stola in mirno obeduje dalje, kakor bi vmes ne bil nič prenehal.

In, da je kdo iskal svinčnika, pa ga je držal v roci, ali pipe, pa jo je imel v ustih, to ni nič novega.

Književnost.

Slovenska književnost.

Knjige družbe sv. Mohorja za l. 1897.

(Dalje.)

Sveti rožni venec. Poučna in nabožna knjiga za krščansko ljudstvo. Nemški spisal dr. Jožef Walter, prošt v Imichenu. Izdala in založila družba sv. Mohorja v Celovcu. 1897. 12.º. 316.

— Knjiga je jako primerna sedanji dōbi, ko se pobožnost sv. rožnega venca tako zeló razširja. Ker njej podobne knjige v tolikem obsegu naše ljudstvo doslej še ni imelo, ma je tem bolje došla le-ta. — Razdeljena je v tri glavne dele: splošno razmišljanje o sv. rožnem vencu, razlaganje posamnih skrivnostij njegovih in raznovrstne molitve pri službi božji, katerim je dostavljeno kratko razlaganje „Očenaša“ in „Češčena Marije“ ter lanska okrožnica papeževa o svetem rožnem vencu. Na koncu so objavljene tri najnovejše himne o svetem rožnem vencu, mojstersko prevedene iz latinščine.

Razmišljanje o sv. rožnem vencu je sestavljeno jako spretno. Vsi čitatelji je bodo čitali z zanimanjem, ker je prepleteno z raznimi vzgledi iz zgodovine. Taki vzgledi bolj vlečejo nego najlepši nauki, ker ti se kmalu pozabijo, a oni ostanejo v spominu. — Razlaganje posamnih delov je kratko, a jedrovito, in uprav to posebno ugaja. — V molitvenem delu je prav umestno, da so važnejše molitve natisnjene z debelejšimi črkami. To nareja knjigo rabljivo zlasti onim postarnim ljudem, ki sicer najrajši molijo in premišlujejo, a jih slab pogled zeló ovira. — Ponatisnila naj bi se namesto pričujoče papeževe okrožnice iz l. 1896. rajši ona iz l. 1893., katera je izmed vseh Leonovih rožnovenskih menda najlepša in preprostemu ljudstvu najlozje umljiva. Poleg treh cerkvenih himen naj bi se objavile na tem mestu tudi vse one narodne in umetne slovenske pesmi o sv. rožnem vencu, katere so ljudstvu po ljubeznivih napevih že davno znane, n. pr.: „Poglejte duše, vrtec zlati!“ „Češčena cvetlica, Marija češčena!“ idr.

Jezik v vsej knjigi je precej čist, zlog pa dokaj lep in poljuden, kakor, žal, v malokaterem slovenskem molitveniku. Sploh je ta knjiga lep dar slovenskemu ljudstvu; dal Bog, da bi jo le res marljivo rabilo, potem blagovit, obilen uspeh ne izostane!

J. B.

Bolgarija in Srbija. Opisal Anton Bezenšek, profesor v Plovdivu itd. Izdala Družba sv. Mohorja v Celovcu 1897. 8.º. 237 str. — „Prihodnje leto vam dojdejo v roke, Srbi in Bolgari, ki se bodo brez dvoma vsem kmalu priljubili. . . Upamo, da bode vsak zavedni Slovenec segel z veseljem po tej knjigi, ki naj oživilja prijateljstvo med nami in drugimi Jugoslovani“. Tako se čita v lanskem „Koledarju družbe sv. Mohorja“ str. 128 v glasniku ob isti „krajepisni“ knjigi namenjeni članom za družbeno leto 1897. Žal, da mene ta knjiga ni tako razveselila, kakor so mi pač že davno bili ljubi in dragi oni jugoslovanski bratje naši; pa torej moramo o njej reči s pesnikom: „Sem dolgo upal in se bal. . . Srce je prazno srečno ni.“ Da pa ne bi čitatelj mislil sploh neugodno o knjigi, zatrjujem že tu, da ima lepe vrline n. pr. lične slike, dva pregledna zemljevida, iz česar se vidi, da je odbor mnogo storil za delo. Tudi ni gospoda pisatelja opisovanju ničesar očitati. Kar povemo tu, ima namen, da pokažemo, kako bi se dala taka narodopisna dela še bolje prirediti.

Knjiga, ki je razdeljena na dvoje, razkazuje nam v prvem delu kneževino Bolgarijo str. 7—132, a s kraljevino Srbijo nas seznanja v drugem delu str. 135—237. Ali je pisatelj ta red ukrenil z ozirom na velikost zemlje in število prebivalcev, kdo zna? Res, da smo o Bolgariji „slišali v zadnjih petnajstih letih več govoriti, kakor o kateri si bodi drugi bratski deželi“ (str. 8); no vsekakor je za nas Slovence v domovini Srbija bolj „posebno zanimiva“ že zato, ker je „bližja nego suknja“. Srbija je nam bližja po zemljepisni legi svoji, srbski jezik je razumljivejši od bolgarskega, in mnogo Srbov biva tudi v avstrijsko-ogerski